

4. Prostředí školy a její kultura

Mgr. Jiří Sliacky, Ph.D.

np/nk4112 Školní pedagogika

Katedra tělesné výchovy a společenských věd (EDUC)

Škola sama má být místo příjemné, vábící uvnitř i vně oči. Uvnitř budiž světlý, čistý pokoj, ozdobený všude obrazy, ať už jsou to obrazy znamenitých mužů, ať zeměpisné mapy, ať památky historických událostí nebo nějaké emblémy. Venku pak budiž u školy nejen volné místo k procházkám a společným hrám, nýbrž i nějaká zahrada, do níž by byli časem pouštěni a naváděni těšit se pohledem na stromy, kvítí a byliny. **Když se věc takto zařídí, je pravděpodobné, že děti budou chodit do škol s nemenší chutí, než chodí na jarmark, kde doufají uvidět a uslyšet vždy něco nového.**

J. A. Komenský, Velká didaktika

Edukační prostředí školy

(podle Průchy, 2005, s. 70)

Kultura školy

- relativně stabilní charakteristiky vnitřního prostředí školy, tedy jak jejich fyzikálních, tak rovněž psychosociálních aspektů
- již výzkumy z přelomu 70. a 80. let 20. stol. prokázaly, že školy nemohou plně kompenzovat vliv jiného sociálního prostředí svých žáků
- rovněž ale ukázaly na to, že vnitřní prostředí školy není jen statickou podmínkou školní úspěšnosti, ale relativně manipulovatelným faktorem, který má přímý vliv na školní úspěšnost žáků
- rizikem je, že samotná změna podmínek nezaručuje pozitivní ovlivnění školní úspěšnosti
- mezi charakteristikami prostředí a procesy učení a vyučování stojí řada dalších vlivů, působících na celkový výsledek (učitelovo pojetí výuky, žákovo pojetí vyučování a učení...)

Některé charakteristiky kultury školy

- symboly (vnější prezentace školy – logo, motto, vizuální jednotící prvky a jejich používání...)
- osobnosti (lidé, podílející se na hodnotách školy, vzory chování a jednání – pedagogové školy s významným přesahem do společnosti, úspěšní žáci...)
- pověst (image) školy (obraz školy na veřejnosti, jak o ní mluví žáci, rodiče, odborníci...)
- pravidla a normy jednání (způsoby komunikace a rozhodování o škole, zákony chování a jednání jednotlivých pracovníků...)
- hodnoty (jsou srdcem kultury školy, jde v podstatě o hlavní dlouhodobé cíle školy, vize...)
- určitým měřítkem úrovně kultury školy je i to, jak je škola připravena řešit možné krizové situace a jak vzniklé problémy potom skutečně řeší

Bezpečná škola

- bezpečí je jednou z klíčových hodnot školy
- pojem bezpečí zahrnuje bezpečí nejen fyzické, ale i sociální
- nastavení bezpečí je výsledkem součinnosti všech aktérů ve škole, ale i mimo ni (typicky rodiče, pracovníci ŠPZ...)
- pravidla pro bezpečné prostředí jsou zakotvena ve vnitřních směrnících školy (školní řád) a Minimálním preventivním programu školy (dokument, který zpracovává školní metodik prevence sociálně patologických jevů, např. [ZŠ Bakalovo nábr., Brno](#))

Klima školy

- ustálené postupy vnímání, prožívání, hodnocení a reagování všech aktérů školy na to, co se ve škole odehrálo, odehrává, nebo má odehrát (Mareš, 2000)
- součástí celkového klimatu školy je klima učitelského sboru, sociální klimata jednotlivých tříd, komunikační klima, organizační klima...
- **charakteristika pozitivního klimatu školy:** „...jde o takové klima, kdy učitelé, žáci i rodiče se chtějí většinu času zabývat učením, komunikací a obecně edukací. Když přijdou do školy, mají pocit bezpečí a jistoty, pocit, že o ně daná instituce pečovat. Navzájem spolupracují, sdílejí společné výchovně-vzdělávací hodnoty.“ (Mareš, 2005)

Problémy klimatu škol pohledem žáků

- žáci se cítí málo angažovaní do školní práce
- žáci si přejí zlepšit vzájemné vztahy
- žáci touží po vyšší učitelské podpoře a pomoci
- žáci potřebují jasnější pravidla a větší pořádek a organizovanost při školní práci
- učitelé považují klima často za lepší, než jak jej žáci reálně prožívají

Klima třídy

- **školní třída**
  - základní sociální a organizační jednotka školy
  - z pohledu socializace malá sociální skupina s relativně stálým souborem členů
- **klima vs. atmosféra**
  - **klima** zahrnuje ustálené postupy vnímání, prožívání, hodnocení a reagování všech aktérů třídy na to, co se ve třídě odehrálo, odehrává, nebo má odehrát
  - vytváří je žáci celé třídy, skupinky žáků v dané třídě, jednotliví žáci, všichni učitelé vyučující v dané třídě a učitelé jako jednotlivci
  - spoluvytváří klima školy, ale zároveň je jím i zpětně ovlivňováno
  - **atmosféra** je krátkodobý, proměnlivý a situačně podmíněný jev, mění se během vyučovacího dne či dokonce během jedné vyučovací hodiny, např. atmosféra před písemkou

Klasifikace klimatu třídy (školy)

- **defenzivní** (obránné, žáci nekomunikují, nepřiměřeně soutěží, své pocity a názory raději tají, tzn. volí cestu určitého pasivního odporu, obrany)
- **suportivní** (podpůrné, vstřícné)
- **otevřené** (vyznačuje se živostí, energičností, pracovní úkoly a sociální potřeby žáků/učitelů jsou vyvážené a korespondují spolu, rozvíjí se spolupráce apod.)
- **uzavřené** (vyznačuje se frustrací, apatií, pracovní úkoly jsou plněny pouze formálně, bez osobní angažovanosti, nespokojenost žáků i učitelů, žáci si chtějí výuku pouze „odsedět“, nezájem o učivo, školní akce apod.)

Faktory ovlivňující klima třídy

- prostředí (řešení učebny, vybavení, vytápění, akustika...)
- atmosféra (mění se velmi rychle, je situačně podmíněna – před písemkou, po velké přestávce, po sdělení, že odpadá nějaký předmět...)
- sociální klima (dlouhodobý jev, tvoří jej všichni aktéři, chování žáků vůči sobě, přístup jejich učitelů...)
- klima školy

Například...

- komunikační a vyučovací postupy učitele (některý učitel hodně napomíná a kritizuje, jiný naopak chválí a oceňuje, dle typu komunikace učitele → komunikační klima podpůrné nebo obranné)
- struktura participace žáků na vyučování (jak a zda se žáci zapojují do vyučování, míra aktivity, participace je ovlivněna počtem žáků ve třídě...)
- preference učitele (někoho má učitel rád víc, někoho míň, „cíloví žáci“...)
- sebesplňující předpověď (domněnka o budoucím výkonu jedince se může skutečně splnit, protože učitel v ni věří a k žákovi se podle toho chová, čímž reálně dojde u žáka buď k predikovanému zlepšení, tzv. **Pygmalion efekt**, nebo žák postupně ztratí motivaci ukázat, že je jiný, negativnímu očekávání se podřídí a učitel může zajásat, že to přeci od začátku věděl, tzv. **Golemův efekt**)

Tvorba pozitivního klimatu

- podílí se na něm učitel, resp. učitelský sbor – má zásadní vliv na motivaci žáků a jejich postoj k učení
- klima má být orientováno na určitý předem daný a žákům známý cíl
- má být orientováno na úlohy (aktivizace, zapojení žáků do procesu učení)
- má být uvolněné, přátelské, ale zároveň náročné na žáky
- ...

Změna klimatu

Změna klimatu vyžaduje změny

- v kultuře školy a v mezilidských vztazích (např. změny vztahů založené na nedůvěře, závisti, autoritářství... na vztahy partnerské, otevřené...)
- ve vzdělávacím obsahu, v používání různých výukových metod, ve využívání různých organizačních forem, ve formulování jasných vzdělávacích a výchovných cílů
- v ujasnění si strategie školy
- ...

Použité zdroje

Janíková, Marcela. *Základy školní pedagogiky*. Brno: Paido, 2009. ISBN 978-80-7315-183-6.

Mareš, Jiří. Intervence ovlivňující psychosociální klima školy. In Ježek S. (ed.). *Sociální klima školy III*. Brno: MSD s.r.o., 2005.

Mareš, Jiří. Sociální klima školy. *Pedagogická revue*, 2000, roč. 52, č. 3, s. 241 – 253.

Průcha, Jan. *Moderní pedagogika*. 3., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-047-X.